

ДРАМСКИ ТЕКСТ

DOI: 10.7251/AGN1201137L

UDK 792.071.2

Dr Darko Lukić

DVA ISTOVREMENA DOGAĐANJA U SUSJEDSTVU

Upravo dok sam radio u žiriju Narodnog pozorišta Republike Srbije i iščitavao gotovo 130 tekstova pristiglih na anonimni natječaj, u Hrvatskoj se oko drame i dramskih pisaca događala prava mala "drama". Povod su bila tri uzastopna događaja koja se odnose na dramske pisce i dramsko pismo u Hrvatskoj. Glavna (i jedina) hrvatska nagrada za dramske pisce, koja nosi ime Marina Držića, vrlo je ozbiljna nagrada. Osim što prve tri nagrade donose piscima i vrlo pristojan novčani iznos, Ministarstvo kulture dodatno subvencionira one teatre

(javne ili privatne) koji u roku od dvije godine postave jedno od tri nagrađena djela. Tu nagradu, međutim, dodjeljuje Ministarstvo kulture (hajde, dobro, tročlano povjerenstvo koje imenuje ministarstvo), i pri tom se autori prijavljuju s punim imenom, prezimenom i osnovnim podacima, pa se ni uz najbolju volju ne može zanemariti i njezina moguća neobjektivnost i očit politički aspekt. Posebno uzme li se u obzir da je sve do ove godine (i postizborne promjene) potpuno isto tročlano povjerenstvo radilo u puna dva ministarska mandata istog

ministra. U tome generalno čak i nema ništa posebno loše. Ministarstva kulture dužna su brinuti o domaćem tekstu i domaćim piscima. Ministarstva su političke tijela, pa je i njihovo djelovanje prije svega političko. Problem u Hrvatskoj je samo u tome što nema nikakvih drugih nagrada za dramski tekst, koji bi raspisivala kazališta, strukovne udruge, časopisi, festivali... Osim navedene nagrade, postoji još nagrada "Mali Marulić" koja se dodjeljuje za dramski tekst namijenjen djeci i mladima, a prateći je dio programa festivala Marulićevi dani u Splitu, festivala posvećenog isključivo domaćem dramskom tekstu. Velika godišnja Nagrada Hrvatskog glumišta, najznačajnije teatarsko priznanje u Hrvatskoj, tek odnedavno i tek svake druge godine može se dodijeliti ili za originalni dramski tekst, ili za scensku adaptaciju ili za dramaturgiju u predstavi, što u mogućnosti dobivanja nagrada i priznanja za svoj rad stavlja dramske pisce u vrlo neravnopravan položaj u odnosu na druge kazališne umjetnike.

A onda je ove godine povjerenstvo za nagradu "Marin Držić" u konkurenciji nešto više od šezdeset

tekstova odlučilo uopće ne dodijeliti prvu nagradu, uz prilično arogantno obrazloženje "da je kvaliteta radova poslanih na Natječaj ispod razine koja bi trebala dostojno predstavljati recentnu dramsku produkciju u Republici Hrvatskoj. Mali broj tekstova problematizira dramsku formu i ne korespondira dovoljno inovativno, intrigantno, pa čak ni provokativno s aktualnom društvenom i političkom stvarnošću. Povjerenstvo je, stoga, odlučilo ne dodijeliti prvu nagradu, jer smatra da nijedan od prispjelih tekstova ne postavlja dovoljno visoke standarde dramskog pisma općenito, pa tako niti onog u Republici Hrvatskoj." Pri tom su uređno dodijeljene druga i treća nagrada, pa čak je konkretno preporučeno još nekoliko ostalih naslova za igranje u kazalištima, ali bez dodatnog obrazloženja radi li se tu onda o djelima koja su nešto malo manje "ispod razine", ili su za nijansu više "provokativna, intrigantna i inovativna", ili su, jednostavno, najmanje loša u generalno vrlo lošoj konkurenciji. Odmah potom, već drugu godinu zaredom, nije dodijeljena ni prva nagrada "Mali Marulić", uz vrlo slično paušalno obrazloženje o nezadovoljavajućoj

kvaliteti (prema postavljenim kriterijima žirija). A onda je još i na festivalu Marulićevi dani, festivalski stručni žiri nagradu za najbolji dramski tekst (koja je prošle godine dodijeljena dramatizaciji proznog teksta) preimenovao u nagradu za "najbolju izvedbu dramskog teksta" kako bi je mogao dodijeliti - Miroslavu Krleži. Točnije, ansamblu drame HNK u Zagrebu koji je izveo "Gospodu Glembajevu". Pri tom je čak Ministarstvo kulture na samom početku tog festivala organiziralo tematski skup o položaju dramskog pisca u Hrvatskoj. Na brzinu zamišljen i u zadnji tren sazvan, skup je nakupio nekih desetak osoba koje su ga mogle u tako kratkom roku uvrstiti u svoje planove, dovezao ih avionima u Split, smjestio u vrlo luksuznom hotelu s pet zvjezdica, okupio oko stola na nepunih dva sata, i omogućio im izlaganja od po desetak-petnaest minuta, potom se žurno krenulo u druge programe festivala, a prisutne sudionike se avionima povratilo na njihove domicilne destinacije. Skupu nisu bili prisutni ni direktor drame splitskog HNK, u kojemu je razgovor održan, ni dramaturginja tog kazališta, ni novinari, ni publika, niti je netko snimao izlaganja

za nekakav eventualni zbornik. Ukratko, dobra namjera Ministarstva, i ništa više od toga. I da, naravno, upisano izvršenje tematskog razgovora o položaju dramskog pisca u tablicu pokazatelja državne brige za domaće stvaralaštvo.

Nakon svega toga se piscima učinilo da je u kratkom roku ipak malo previše nebrige u državnoj brizi, i onda je njih 44 uputilo otvoreno pismo Ministarstvu kulture, a potom se pismu, u formi peticije, krenuo pridruživati veliki broj novinara, dramaturga, glumaca, redatelja, kulturnih i javnih djelatnika... Tu su se autorice i autori osjetili potaknutim upozoriti "na nezadovoljavajući, nedopustiv, a ponekad i sramotan način kojim se tretira naša profesija", ukazujući na činjenicu da posebno obrazloženje za nagradu Marin Držić "predstavlja vrlo subjektivne i osobne stavove o tome kako bi dramsko pismo trebalo izgledati i o čemu bi trebalo pisati. Jednoumlje je, kao što je povijest svakog društvenog uređenja i njegove kulture pokazala, oduvijek bilo opasno i ograničavajuće jer nije rezultiralo kreativnim napretkom, nego regresom kreativnosti." Potpisnici su izrazili dojam

kako sve to ”pokazuje da je nerazumijevanje i nedostatak interesa za dramski tekst i njegovu funkciju u kazalištu pojava koja nije pojedinačna i sporadična, već generalna i kontinuirana praksa.” Ostavljajući otvorenom čak i mogućnost da je domaće dramsko stvaralaštvo zaista tako nedopustivo loše, predložili su da se onda ukinu nagrade za njega i festivali koji ga prate, i podsjetilo nadležne i odgovorne kako su izabrani (i plaćeni) za to da preuzmu ”odgovornost da uvedu određene pretpostavke za evaluaciju domaćeg dramskog pisma, koje uključuju jasne i precizne kriterije za kategorije procjenjivanja nečijeg rada, te time nama, hrvatskim dramatičarima omogućuje dostojno obavljanje naše profesije.”

Na sve to se Ministarstvo na svojim službenim web stranicama oglasilo nekakvim kratkim priopćenjem u kojemu je tablično pobrojalo koliko se domaćih tekstova odigralo u proteklom periodu iznoseći podatak (koji je valjda trebao nekoga impresionirati kvantitativnim pokazateljima, kao da je riječ o tonama u urodu krumpira u proizvodnji hrane) ”da je u profesionalnim kazalištima u RH, u razdo-

blju od 2007. do 2011. godine premijerno izvedeno 290 dramskih tekstova domaćih pisaca i spisateljica te 93 autorske dramaturške prilagodbe” pa je time, (hvaleći se, posve neumjesno, rezultatima prethodne političke garniture koju je na izborima smijenilo gromoglasnim osudama za nebrigu prema kulturi), zaključilo kako sve to ”svjedoči o vrlo dobrom tretmanu autora/ica i njihovih djela.” Ako se netko usudi posumnjati, kaže se na kraju priopćenja, kleveće i laže jer se ”Popisi navedenog nalaze se na internetskim stranicama Ministarstva kulture.” Ton priopćenja s preuzvišenih visina podsjeća na poznatu konačnu riječ nepogrešivoga i nezabludivoga papinskog pravorijeka: ”Rim je rekao svoje - slučaj je okončan”.

Kakvu je poruku ovo nespretno oglašavanje poslalo? Da je dramskim piscima pametnije vjerovati brojkama Ministarstva nego vlastitom iskustvu? Pa ne znaju valjda sami pisci kako se osjećaju i kako ih se tretira bolje nego što to znaju pokazatelji iz tablica ministarstava? Ne misle valjda da su državni činovnici tu zbog pisaca i dramskog pisma? Državni činovnici su tu da

organiziraju tribine o brizi za pisce, na kojima pisci neće previše govoriti, i da to poslije u tablicama izvršenja postave na web stranice. Ako se autori pri tom osjećaju potpuno ignorirani, utoliko gore po autore.

Na to se činovničko priopćenje baš nitko nije oglasio nikakvim komentarom, a ignorirano je čak i na Facebook profilima pisaca koji su ga prenijeli, što je gromoglasnom šutnjom dovoljno reklo o njegovoj razini.

Kad se nakon svega ovoga ipak malo primire strasti i pokuša ovaj cijeli (mali i vrlo kratkotrajni "slučaj") razmotriti objektivno, valja pošteno reći da nema ničeg lošeg u neizbježnoj ograničenosti nagrade koju daje Ministarstvo i da je pod svaku cijenu treba čuvati i podržavati. Činjenica je, međutim, da ona samo sankcionira već proizvedeno, a ne potiče proizvodnju, te tako, ne potičući namjensko pisanje, tek procjenjuje već napisane tekstove. Zbog toga je svakako rješenje u većem broju različitih natječaja i različitih nagrada, jer je relevantnost svake evaluacije izravno razmjerna broju evaluatora i raznovrsnosti evaluacijskih metoda. Zbog

toga su potrebni različiti žiriji, i oni literarni (teatrolozi, dramatolozi, estetičari), pa čak i takvi koji će u svojoj uzvišenoj poziciji ignorirati realno stanje u trenutku dramske produkcije i s apsolutnih pozicija postavljati apstraktne visoke standarde koje možda baš nitko godinama neće uspjeti dosegnuti, ali i produkcijski žiriji (redatelji, dramaturzi, glumci, ravnatelji kazališta) koji znaju što im treba i koji tako namjenski potiču konkretnu proizvodnju. Veći broj mogućih nagrada omogućio bi uvažavanje širine stvaralačkog prostora, znatno veću različitost estetskih, dramaturških, kulturnalnih, generacijskih, tematskih, kazališnih, pa, zašto ne, i političkih različitosti. Jer, svaka nagrada uvijek šalje vrlo jasnu i glasnu poruku, i uvijek se manje odnosi na svoj predmet (nagrađeno djelo ili osobu) a puno više na publike kojima se obraća, pa utoliko utječe na trendove i produkciju jasno poručujući što je "in" i što je "out" po kriterijima i procjenama tog i takvog žirija. Zbog toga je samo jedna nagrada - samo jedna poruka. Možda je "jednoulje" zaista prejaka riječ, ali se prilično teško dosjetiti neke druge, prigodnije. Tek tako, s većim brojem

različitih natječaja i nagrada, moglo bi biti jasnije (za svaku od tih različitih nagrada pojedinačno, ali i za sve njih skupa) je li cilj konkretnog natječaja zadovoljiti nekakve stroge kriterije uvažениh znalaca, ili ponuditi domaće tekstove kazalištima i publici, ili je cilj samo imati nekakvu nagradu koju nitko ne mora ni dobiti i tako popuniti tablicu izvršenja za službene web stranice iz koje se vidi da se o dramskom pismu vodi briga. Sve te nagrade ne bi nužno morale biti financijske, niti bi morale uvijek osiguravati subvenciju, pa bi ih tako moglo dodjeljivati i društvo pisaca, i društvo dramskih umjetnika, i pojedinačna kazališta koja bi nagrađeno djelo postavljala na scenu, (i ona velika repertoarna kazališta kao i ona manja koja namjenski traže domaću temu od domaćег autora), i festivali... što bi odražavalo potrebe produkcijskih zahtjeva samih kazališta, posve konkretne potrebe za koje su dobro rješenje i pozivni natječaji.

Sve bi to na duži rok, u okviru jedne osmišljene strategije raznovrsnosti i komplementarnosti djelovanja, sigurno potaknulo proaktivno djelovanje u pravcu kreiranja

boljih uvjeta, a ne samo naknadno reagiranje na postojeće stanje. Posebno bi tu bila važna i regionalna suradnja s različitim natječajima i festivalima u regiji, kao i (manje formalna a više sadržajna) razmjena iskustava domaćih pisaca u regiji, autorske radionice i susreti.

Takvi su dobri primjeri u Hrvatskoj, recimo, izvanredno posjećena javna čitaonica novih tekstova na Akademiji dramske umjetnosti u Zagrebu koju organiziraju studenti dramaturgije, zatim ljetna radionica rada na novim tekstovima koju organizira Hrvatski centar ITI i ogledne postavke novih mladih autorica i autora, pod mentorstvom uglednih redateljskih imena, koje organizira Zagrebačko kazalište mladih (ZKM), kao i međunarodna prezentacija dramskih pisaca u prijevodima na strane jezike, kojima se bave i Ministarstvo i Hrvatski centar ITI. Sve se te aktivnosti, međutim, događaju potpuno izvan strategije i osmišljene koordinacije, zasebno i izolirano, okupljajući manji broj osoba i uže stručne krugove. Šira platforma umrežavanja i koordinacije svih navedenih aktivnosti, kao i nedostajuća regionalna prezentacija tekstova za koje ne

trebaju prijevodi (koja se uglavnom događa spontano i neorganizirano), riješili bi u velikoj mjeri ozbiljno pitanje nedostatne infrastrukture i skromnih resursa.

Veća aktivnost samih autorica i autora svakako je korisna, pa u tom kontekstu ohrabruje i ovogodišnje otvoreno pismo. Osim što adresa na koju je primarno upućeno ipak ukazuje na jedan ozbiljan problem. Poražavajuće je, naime, da i dramski pisci, kao gotovo svi ostali umjetnici, očekuju da im Ministarstvo kulture, odnosno država, riješe njihove statusne probleme, mimo njihovih (uglavnom potpuno neaktivnih i tek formalno postojećih) strukovnih udruga, sindikata i mimo njihovih pojedinačnih aktivističkih angažmana, a posebno mimo kazališta koja su već subvencionirana i kapacitirana i za predstavljanje i za poticanje domaćeg dramskog stvaralaštva i festivala koji su namjenski zbog toga osnovani. Takvo zazivanje materinske skrbi države nespojivo je s kapitalizmom, ali i s demokracijom, i svjedoči o tranzicijskoj demokratskoj nezrelosti. Utoliko je samo završni pasus otvorenog pisma pisaca zaista upućen na pravu adresu i opravda-

no kritičan prema Ministarstvu. (I utoliko je više spomenuto reagiranje tog Ministarstva priopćenjem na vlastotopj web stranici nemušto i neprimjereno).

Državna kulturna politika, naime, u demokratskim društvima može (ali i mora) dati jasnu strategiju, infrastrukturu i čvrst okvir, može različitim poticajima usmjeravati i savjetodavno ukazivati, posebno nagrađivati i dodatno subvencionirati, umrežavati, koordinirati, ali ne može naređivati kazalištima što će igrati i kako će tretirati pojedine suradnike. Upravo ovo pismo pokazuje kako pisci opravdano reagiraju kad im povjerenstvo ministarstva pokušava propisati što bi i kako bi trebali stvarati. To je jednostavno nedopustiv oblik državne intervencije u prostor sadržaja kulturne proizvodnje. Ali jednako bi tako nedopustivo bilo i da ministarstvo kazalištima propisuje što i kako trebaju postavljati na repertoare, pa makar i u cilju zaštite domaćeg dramskog pisma.

Koincidencija ovog hrvatskog "slučaja" i banjalučkog natječaja u čijem žiriju čitam oko 130 tekstova, (od kojih čak dvadesetak vrlo zanimljivih, a četiri pet čak i izvrsnih,

a ne bih rekao da nemam visoke kriterije), natječaja koji nije pokrenulo državno ministarstvo nego produkcijska ustanova - Narodno pozorište - i natječaja koji je anonimn, ali po jezicima i temama očito široko regionalan, uvjerava me da je upravo takav put jedan od mogućih dobrih modela poticanja

i vrednovanja domaćih dramskih produkcija. Uz različite ostale moguće modele, želim vjerovati da će upravo ovakvi oblici natječaja u budućnosti umanjiti potrebu za revoltiranim javnim vapajima dramskih pisaca, ali i za nepriko-snovenom arogancijom državnočino-ovničke arbitraže.